

Papeževa okrožnica povezuje vse zemljane

✍ Jurij Dobravec

Papeževa okrožnica Laudato si' (Hvaljen, moj Gospod, 2015) je močno zaznamovala utrip letošnjega leta. Mnogi, ki se srečujejo z varstvom narave, okoljskimi zadevami, vzgojo o naravi in za naravo, ter drugi so jo prebrali že v tujih jezikih. Ko je septembra izšla v slovenščini, so se pojavila še mnoga širša vprašanja, predvsem taka, ki verjetno že leta vznemirjajo slovensko javnost.

Vprašanja so znak odgovornega pristopa do vsebine. Če vprašaš, izpadeš neumen samo enkrat, če ne vprašaš, ostaneš neumen za vedno. Pomen odprte razprave spodbuja tudi papež sam, večino odgovorov glede vsebine in konkretnih rešitev pa prinaša besedilo okrožnice. V nadaljevanju se bomo ob nekaj vprašanih sprehodili skozi izzive, ki so se odprli v pogovorih z različnimi ljudmi, ki delujejo na področju vzgoje in izobraževanja. Odgovori so izključno osebni pogled, ki izhaja iz večkratnega podrobnega branja okrožnice, poznavanja nekaterih delov ozadja besedila in sledenja dogajanju po uradnem izidu junija letos. To so predvsem izhodišča za razpravo.

Ali papeževa okrožnica govori o vzgoji?

Okrožnica je zelo pastoralna. Papež s povezovanjem misli, besed in predvsem dejanj stoji pred nami kot pastir. Povsem evangeljsko. Vzgoji je posvečeno šesto poglavje, ki zadeva vse, ne le vzgojnih sistemov in šolstva. Vsakega človeka spodbuja k samovzgoji, druž-

bo pa poziva, naj to omogoča in ljudi ozavešča o teh vrednotah.

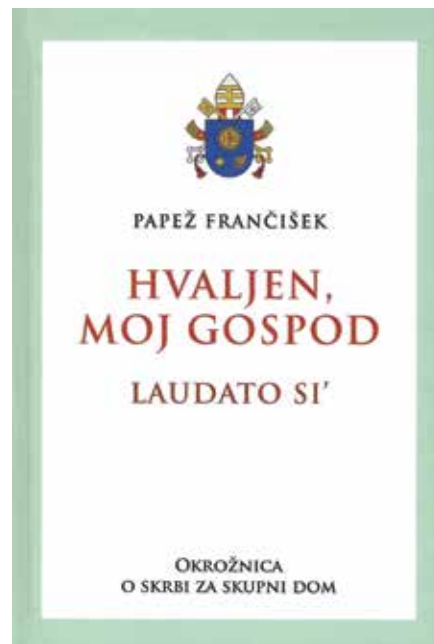
Je vsebina okrožnice revolucionarna?

Pravzaprav ni. Je pa odlično sestavljen dokument, ki povzema in združuje misli mnogih predhodnikov ter jih nadgradi s svojevrstno duhovno dimenzijo človeka. Mnogi misleci namreč že več kot stoletje opozarjajo na težave (tudi na duhovno plat teh pojavov), ki bi se lahko pojavile zaradi prekomernega izkoriščanja narave in neprimerne odnosa do nje; v Evropi na primer Albert Schweitzer, Hans Jonas in Romano Guardini, ki ga papež v okrožnici tudi večkrat navaja. Žal je nesrečni družbeni red zatrl ideje, ki so se v tej smeri že prej razvijale pri slovanskih narodih. Berite Solovjeva – duh o tesni povezanosti človeka in vseh bitij se je na Vzhodu prekinil šele s I. svetovno vojno in revolucijo.

Politiki – prevladujejo levo usmerjeni – si že več desetletij prizadevajo za bolj kakovostno obravnavo okolja v družbenih procesih. Vsekakor pa je javna uprava na državnih ravneh (pa tudi na svetovni) dosegla že zavirljivo raven, vključno s sistemi izobraževanja in nekaterimi vidiki vzgoje.

V Evropi je že desetletja znano prizadevanje carigradskega patriarha Bartolomeja. Posamezniki so opozarjali v okviru različnih protestantskih cerkva, predvsem v ZDA, pa tudi v Skandinaviji. Katoliška Cerkev je imela velika imena, ki šele danes prihajajo na površje, npr. že omenjeni Romano Guardini in p. Teilhard de Chardin. Slednji je dolgo veljal skorajda za oporečnika, morda zato, ker je naravoslovje na izviren način povezoval s teologijo.

Iz prakse mnogih duhovnikov na terenu, tudi slovenskih, je znano, da

so skušali predvsem mlade vzgajati za primeren odnos do narave.

Kaj pa cerkveni dokumenti?

Papež v okrožnici že uvodoma navaja nekaj dejstev iz cerkvene zgodovine okoljskih prizadevanj, ki jo lahko dopolni vsak od nas, če le malo pobrska po spletu. Po številu jih je veliko le na prvi pogled.

Je pa opaziti neverjeten napredek. Drugi vatikanski koncil na primer v marsičem premika družbene temelje; na mnogih mestih se subtilno pojavlja tudi misel o spoštovanju stvarstva in zaskrbljenost zaradi nevarnosti tehnologije. A koncil je konkretno glede človekovega odnosa do ostale narave precej skop. Seveda končno prekine še srednjeveško usmeritev »Sovražite svet!« in jo obrne v »Ljubite svet!« S posebnim poglavjem *Voditi stvarstvo v svobodo* nekoliko predrugači človekovo vlogo gospodarja vsega na nebu in na zemlji. Seme je vsejano. Truhlar v *Pokoncilskem etosu* navaja: »Človek je

s tvarjo tesno povezan; ne le s tvarjo lastnega telesa, ampak tudi z ostalim snovnim stvarstvom. Saj se nadenj ne dviga kakor kip, ki bi mu snovno stvarstvo bilo za podstavek, marveč raste iz njega kakor cvet, ki so mu ostale stvari za steblo.« Pri razvoju odnosa do ostalega stvarstva koncil izrecno nagovori laike. Če danes primerjamo obseg in kompleksnost okrožnice *Laudato si'*, je razlika v poglobljenosti obeh dokumentov zelo velika.

Je mogoče takšen tip vzgoje vpeljati v šolski vzgojni sistem?

Ne.

Zakaj ne?

Kolikor razumem zahodno civilno šolstvo, so možnosti za vzgojo za vrednote že v načelu omejene zaradi zadržkov, ki so povezani s svetovnimi nazori. V praksi se tudi zdi, da se učitelji/ce pretežno ukvarjajo s tistim delom vzgoje, ki je pravzaprav bolj vzdrževanje reda in miru. Redarji v sedanjem smislu besede pa redko vzbujajo pozitivne asociacije.

Laična šola zato po mojem mnenju ni prostor za vzgojo za vrednote, je pa prostor, kjer lahko odrasli vzgojitelji vrednote živijo in to pokažejo otrokom.

Je to kritika šole in šolstva? Kakšen pristop bi bil boljši?

Motimo se, če si domišljamo, da se bodo otroci do okolja znali obnašati, če jim starši ali vzgojitelji tega ne bomo pokazali z dejanji. Zato v smislu organizirane vzgoje vsekakor vidim rešitev bolj v ozaveščanju odraslih, zrelih kristjanov in vseh ljudi dobre volje. Papež vsakega od nas poziva k spremembi življenjskega sloga. To je začetek. S seboj ima odrasel človek največ izkušenj, sebe najgloblje pozna v veselju in v napakah. Gre za klic k osebni ekološki spreobrnitvi, kakor jo imenuje papež. Morda je tu zaznati kanček ignacijanske duhovnosti. Ne vem, ali so otroci tega sposobni brez predhodno vzpostavljenega ustreznega duhovnega okolja. Šele osebna sprememba življenjskega sloga bo prinesla spremembe tudi v družbi, pravi papež. Družba in organizacije so dolžne oza-

veščati, vzgoja pa je življenjski proces, ki sta mu enako podvržena vzgajani in vzgojitelj, oba predvsem osebno – glede na svoje zmožnosti.

Bi zadostovalo dnevno prizadevanje?

Rekel bi, da – ritmično. Življenje in procesi v naravi potekajo v določenem ritmu, kvantno: od atoma do vesolja. Tudi človek je – tako se zdi – najbolj notranje zadovoljen, če mu uspe slediti naravi v njenih časih. Najbolj poznamo dnevne in letne ritme; nanje neka-ko 'računa' tudi papež.

Kako konkretno?

Izrecno spodbuja k obnovi dragocene navade molitve pred obedom in po njem, ko se Bogu zahvalimo za darove stvarstva. To je ritual, ki dolgoročno vzgaja, ki predstavlja malenkost vsakdanjika, nas po hrani povezuje v prehransko verigo živega sveta, duhovno pa s stvarstvom kot celoto, v otroku pa pusti neizbrisen pečat.

Nedelja je tedensko praznovanje: včasih je šel kmet ob nedeljah na njivo 'le' pogledat, načrtovat, preverit, ali mejniki še stojijo. Podobno je danes nedelja v drugih poklicih čas, ko se ustavimo, ko premislimo, ko zakoličimo mejnike prihajajočega delovnega tedna.

Za vsakoletni spomin se katoliška Cerkev pridružuje pravoslavni, zato je 1. september dan molitve za skrbnejši odnos človeka do stvarstva. Povezanost z vesoljno Cerkvijo je pomembnejša, kot si mislimo.

Kaj pa otroci s posebnimi potrebami in narava?

Tu ni veliko povedati. Nekatere telesne drugačnosti skuša narava sama 'popravljalati'. Tako nam je dano. Čutila, ki ne delujejo tako kot pri večini ljudi, se vsaj delno nadomestijo z zaznavami na druge načine. Tudi umetniška nadarjenost se lahko pojavlja v po našem mnenju drugačni obliki, na primer pri avtistih. Te mehanizme je vzpostavila narava in se jih premalo zavedamo; morda nanje niti ne pomislimo, kaj šele da bi bili hvaležni. Mnogi ljudje s posebnimi potrebami naravo dojemajo in občutijo bistveno globlje; lahko

so zglede in močni oznanjevalci Božje prisotnosti v naravi. Njihova drugačnost je drugačnost le v družbi, kakršno smo oblikovali, sicer pa je zelo naravna.

Misli globalno, deluj lokalno

Pri današnji poplavi nasprotujočih si informacij ni lahko misliti globalno. Zato velja bolj poudariti bistvo človeka, ki je *misлити*, torej opazovati svet, razmišljati o njem in pred dejanji premisliti. Vsak od nas ima možnosti in svobodno voljo. Mnogi aktivisti obupajo iz osebnih razlogov ali ker se njihov idealizem potopi v mehanizme politike in drugih družbenih dogajanj. Prenehanje je znak, da dobrota ni bila znotraj človeka, da ni bila premišljena in usmerjena v vsebino. Delujmo pa predvsem pri sebi, v sebi.

Kaj pa smeti, odpadki?

To je zelo popularna tema, zelo 'ekološka', če v najbolj grobi obliki izrazimo napačno razumevanje besede ekologija. Vendar pozor! Iz smeti smo na Zahodu naredili močno industrijo. Ta industrija je mnogokje postala del uničujočega potrošništva, ki izkorišča vsiljeno miselnost, da so nekatere reči pomembne, ker zanje veliko plačamo. Vendar ni ključno, *kako* bomo ravnali z odpadki, pomembno je *ne delati* odpadkov.

Se to nanaša tudi na (ne)kulturo odmetavanja?

Sploh ne. Kultura odmetavanja je veliko hujša kot odpadki. Tu izvorno ni udeležten noben gospodarski interes komunalnih storitev. Gre izključno za človekovo neposredno okolje in ozaveščenost. Odmetavamo stvari, ki po uporabniški plati niso za odmet, ampak so le iz mode: obleke, strojčki, telefoni ... Želimo biti trendovski, najsodobnejši; materialno in intelektualno, če hočete; v kolikšni meri npr. izkoristimo računalniško programsko opremo?

Tu je še dimenzija globalnega 'odmetavanja v tretje dežele'. Tudi karitativna dejavnost. Priznajmo si, v dobrodelne organizacije nosimo odslužene obleke, v bistvu jih rešimo pred smetnjakom, da v omarah naredimo

prostor novim. Oni, torej revnejši, jih bodo lahko še uporabili. Je to res naša notranja etična drža?

Ali bi uporabili električni avtomobil?

Papež ga ne uporablja, pa bi ga kakšno veliko podjetje gotovo z veseljem podarilo v promocijske namene. Pa še skromen bi bil. V bistvu gre za bolj zahtevno dejstvo in treba je pogledati širše. Pri mnogih vrstah t. i. čiste energije gre za skrito ozadje. Konkretno se pri električnih vozilih lahko vprašamo, iz katerih elektrarn pride elektrika v vtičnico, iz katere napolnimo avtomobilske baterije. Mar ne gre za velikanske dimnike, z

umetnimi jezери zalite travnike in cele doline, nevarnost jedrskega sevanja in podobno? Je električna vtičnica potemtakem res čista?

Kakšna je vloga Cerkve pri okoljski vzgoji?

Če bomo odrasli verniki zgled, nam bodo otroci sledili. To je bolj v njihovi naravi kot učenje iz besed. Verouk seveda lahko izobrazuje o etiki, a priznajmo si, tisto slabo uro na teden ... Ne vem, ali bi šlo.

V vsakem primeru je treba misliti na kakovost in kredibilno razlago okoljskih problemov. Skrbi me pretiravanje. Strašni grafi, apokaliptične napovedi ... Skrbi me tudi romantizem, olepševanje narave na lepih predstavitvah. Narava ni samo lepa, je tudi trpljenje, ubijanje za hrano, smrt. Je tudi žalost in razočaranje. *Via dolorosa*, je rekel eden vodilnih ameriških naravovarstvenih filozofov in pastor Holmes Rolston. Tudi predkoncilski paradigma gospodovanja nad naravo je žal še zelo živa in se skriva v marsikateri naši dejavnosti v naravi, ki je na videz povsem nedolžna.

Največ priložnosti vidim v vzgoji multiplikatorjev, na primer članov in članic župnijskih pastoralnih svetov. Letos obravnavamo družino in prav

Foto: Peter Prebil

nanjo stavi papež. Morda je tu vzporednica. Priložnosti so tematski večerni pogovori, ljudski misijoni, pastoralna z naravo v naravi in podobno. Nikakor vse naenkrat in ne kar na pamet. Naglica pri nepremišljenih akcijah lahko naredi več škode kot koristi.

Upam si trditi, da ima katoliška Cerkve dobro izhodišče, da postane tudi na področju naravovarstvene in okoljske etike sol zemlje. V okrožnici in tudi drugih cerkvenih dokumentih imamo razkrita in razložena Božja besedo v duhu znamenj sedanjega časa. Besedilo okrožnice nas konkretno poziva in usmerja, hkrati pa dopušča svobodno ustvarjalnost razvoju, seveda v luči odgovornosti. Okrožnica povezuje vse zemljane, saj se konkretno tiče mene, mojih otrok, zdravja, posameznih skupnosti in celotnega človeštva. Zato je tudi ekumenska, stična točka med verami, na kateri ni teoloških in metodoloških razlik.

Ali nas necerkvena javnost opazuje?

Brez kritik v javnosti seveda ne bo šlo. Toda kritike so pokazatelj, da deluje. Cerkev je vedno izpostavljena v svojih dobrih lastnostih in človeških napakah. Če se bo na primer slovenska Cerkve lotila izvajanja načrtno in premišljeno, bosta želi rezultate Cerkve

in celotna družba, z njima pa narava okrog nas.

Kako lahko zaključimo?

Človeštvo odrasča tudi v odnosu do narave. Kot človek ne more uiti naravi, ubežati spremembam v naravi, ne more uiti svoji notranjosti, svoji možnosti spreobrnjenja. Tu ne gre za vprašanje, ali naj se človek spreobrne. To vprašanje je že konkretno klic k naši notranji odločitvi, notranji svobodi odraslih zrelih ljudi.

Ta okrožnica je začetek. Če jo boste prebrali, vam bo jasno, da nam papež ne pridiga, ampak nas usmerja predvsem k notranjim dejanjem. Če jo boste brali, priporočam, da jo berete na glas, s papeževo melodijo. Presenečeni boste. Sedanji papež ni pisatelj, zato tudi v pisani besedi spregovori v živem in neposrednem jeziku pastirja Cerkve. Melodija njegovega jezika je enako pomemben del njegovega vzgojnega zgleda kot vsebina. Kar se pa tiče konkretnega odnosa do narave, človeku največ pove lastna izkušnja. Zato pojdemo v naravo! ■

Vir:

Papež Frančišek (2015): *Hvaljen, moj Gospod. Laudato si'. Okrožnica o skrbi za skupni dom*. Ljubljana: Družina.